

**МАШИНИ, ТЕЛА И БЛЯНОВЕ. РЕЦЕНЗИЯ НА
“ИЗОБРЕТЯВАНЕТО НА ЧОВЕКА-МАШИНА. ТЯЛОТО НА
СПОРТИСТА” С АВТОР БОРЯНА АНГЕЛОВА-ИГОВА**

ХРИСТО ХРИСТОВ

Институт за изследване на обществата и знанието, БАН

hristo2907@abv.bg

**MACHINES, BODIES, AND DREAMS. REVIEW OF “INVENTING OF
MAN A MACHINE. THE BODY OF THE ATHLETE” BY BORYANA
ANGELOVA-IGOVA**

HRISTO HRISTOV

Institute for the Study of Societies and Knowledge, BAS

Abstract

The monograph of Boryana Angelova-Igova entitled “Inventing of Man a Machine. The Body of the Athlete” has been published in 2017 by the Publishing House Critique and Humanism, Sofia. The author proposes several main lines of deploying of her inquiry in its very introduction. These main lines of the analysis may be related to some very important concepts, i.e., first, to the concept of man a machine that is crystallized in the beginnings of the early modernity, second, to the concept of the role of sport in the framework of what we know as philosophy of the sport, and, third, to the concept of the totalitarian society that in the first half of last century is strongly subjected by its drive to get a political legitimacy in the international scene with the support of the organized and turned out to be large-scale sport involving at the same time a formal institutional machinery that prepares the statistics of the achieved results and the found faults on the base of an affirmed rules for their measuring and sanctioning. In this sense the monograph of Ms. Angelova-Igova is a curious and in some way brave undertaking of the enlightening the problems about the historico-philosophical and political descent of the concepts mentioned above.

Keywords: Body of the Athlete, Man a Machine, Philosophy of the Sport

Was ist Menschenwerk – was ist Maschinenwerk? [1]

Монографията на Боряна Ангелова-Игова, озаглавена “Изобретяването на човека-машина. Тялото на спортиста”, е издадена през 2017 г. от издателство “Критика

и хуманизъм”, гр. София. Авторът задава няколко основни линии за разгръщането на своето изследване още в уводните думи. Тези линии на анализ може да бъдат свързани с няколко твърде важни понятия: понятието за човека-машина, което кристализира през ранната модерност, понятието за ролята на спорта в рамките на това, което познаваме като философия на спорта, и понятието за тоталитарното общество, което през първата половина на миналото столетие вече е силно подчинено на стремежа си да получи политическа легитимност в международен план с помощта на организираните и станал масово явление спорт, предполагащ в същото време формалистичен институционален апарат, който с машинна точност изготвя статистиката за постигнатите рекорди и нарушения на базата на утвърдени правила за тяхната измеримост и санкциониране. В този смисъл монографичното изследване на госпожа Ангелова-Игова, която е доцент в Учителския факултет на НСА, се явява едно любопитно и по своеобразен начин дръзко начинание по осветляването на проблематиката, свързана с историко-философския и политическия генезис на тези понятия. Нещо повече, авторът на изследването подчинява целите на това начинание на методологията, заимствана от Фуко, доколкото тук също става дума за една археология на знанието, утвърждаваща автономията на дискурсивността, която почива на твърде напрегнатите връзки между контекст и съдържание на написаното и казаното в сферите на администрацията, изкуството, публицистиката, науката и т.н. Според госпожа Ангелова-Игова нейното изследване работи на археологическия терен на архивираното знание за човека-машина в аспекта му на спортист, който постига нечовешки рекорди в името на спечелването на символен капитал за политическия режим, който е представяван от него, един политически режим на тоталитарното общество, което има за цел инструментализирането на телесността на спортиста за целите на пропагандата.

Всеки читател трябва сам да прецени по какъв начин подобно изследване в областта на философията на спорта има своя принос в обогатяването на българската академична философия. Сигурно е това, че трябва да мислим за научен принос, принадлежащ на същото това изследване, доколкото налице е едно актуално за нашата съвременност проблематизиране на концепции, които на пръв поглед банално, а всъщност съвсем непредвидимо за нас, се явяват част от ежедневието ни. Тези

концепции може да бъдат представени като концепция за машината и концепция за спорта, две изключващи се взаимно същности в очите на всеки непредубеден съдник.

Идеята за машина според изследователя Жан Брюн ни отвежда в един свят, в който господстват реалности като квантитативността, мярката и серийното производство, но най-характерното за този свят е култът към производителността, растежа и непрекъснатия прогрес в един най-веществен смисъл. [2] От друга страна, според Брюн, идеята за машина предопределя съществуването на една реалност на онази инструменталност, която помага на човека да упорства в бляновете си да придобие сила и власт, които до този момент по никакъв начин не е притежавал. Това е реалността, населявана от последователите на Икар и Фауст, на всички онези, които създават чудодейни ботуши, с които за миг извървяваш седем левги, или очакват появата на своя хомункулус в алхимичната си лаборатория. [3] Идеята за машина, от епохата на напрегнатите дискусии в елинистическата библиотека до шеметните фантазии из булевардите на свръхнаселените метрополии на настоящото столетие, е идея, която примирява в едно трескавото въображение на визионера и хладния ум на инженера. Поради тази причина тя е една от доминиращите идеи на модерната епоха, която в голяма степен е изградила контурите на нашето битие в интелектуален и материален план днес. Машините не просто може да бъдат мислени като послушни инструменти в нашите ръце, но и преди всичко като навигатори по пътя към нови идейни хоризонти.[4]

Думата “спорт” има дълга история. В чисто етимологически план можем да проследим генезиса на думата до латинската форма *se deportare*, “отклонявам се”, като в епохата на формирането на романските езици този латинизъм запазва значението си на “развличам се”. Поради тази причина в началото на XII в. откриваме форми на испански и френски като *deportarse* и *se déporter*, или просто *déporter*. В рамките на английската словесност, която се формира след Норманското нашествие в 1066 г., откриваме през XIV в. формата *disport*, която е име, образувано от глагола със значението на игра, развлечение, нещо, което правим през свободното си време. През следващото столетие в английския се запазва съкратената форма на тази дума, която се и запазва в езикова употреба до наши дни, *sport*. Идеята за спорт в рамките на средновековната и ранната модерна епоха трайно се свързва с представата за прекарване на свободното време, изпълнено с редица забавления, които имат една или

друга социокултурна основа. През късното Средновековие трябва да мислим като спорт най-вече лова, ездата, но също така и организираните и твърде опасни рицарски турнири на аристократите, както и провеждането на редица улични театрални и циркови изпълнения, които включват борба, акробатика и силови състезания. [5] Към края на XVIII в. понятието спорт започва да придобива значение, което се доближава до това, с което го свързваме днес, а именно организирани атлетически състезания с изразен агонален характер, които се превръщат в типичното масово забавление за оформящото се английско гражданско общество през Индустриалната революция. Именно силно изразеният агонален характер на спортните забавления се оказва сполучливо допълнение към развитието на модерното капиталистическо общество в индустриалните западни страни, което е подчинено на принципа на изострена конкуренция. [6] Тук трябва да се отбележи нещо повече. Спортът получава по категоричен начин различен облик през втората половина на XIX в. и началото на миналото столетие, доколкото бива включен в изграждането на новата за времето си концепция за националната държава, която патерналистки е загрижена за телесното здраве на своите граждани, като последните са визирани най-вече в качеството си на човешки ресурс в рамките на нейната политика за постигане на влияние във външнополитически и военен план. За целта редица обществени дейци и политици, свързани с развитието на модерния спорт в ранната му фаза, се оказват ценни помощници. Тук можем да споменем имена като Фридрих Лудвиг Ян, Адолф Шпис, Франц Нахтегал, Пер Хенрик Линг, Арчибалд Макларън, Жюл Фери и др. [7] Спортът и войната се превръщат в съюзници в името на реализирането на целите на държавата, която неумолимо следва своите експанзионистични интереси. В този смисъл не е чудно защо спортът е използван като ценна разменна монета от страна на тоталитарните режими през XX в., за да може тези режими да получат така нужната им символна легитимация в сферите на политиката и културата. От забавление спортът се превръща в добре заучен рефрен за пробуждането на мощни колективни емоции и нагони за мобилизация в името на нацията. Последните със сигурност може да бъдат разглеждани като добра парадна украса, която прикрива инструментализирането на гражданите от страна на политическия режим.

Изложеното по-горе ни подсказва съвсем недвусмислено, че монографията на госпожа Ангелова-Игова ни предлага едно полезно изследване, което проследява сложното развитие на идеите за машината и спорта, което по един или друг начин се свързва с възхода на редица тоталитарни режими през миналото столетие. Това изследване ни подсказва сполучливо, че тези две понятия не се изключват взаимно по начина, по който на пръв поглед бихме си помислили. Двете идеи, идеите за машината и спорта, се поместват в историческото битие на западния човек като обещание за надграждане и съизмерване с една божествена в езически смисъл свръхсила. Двете идеи се базират на порива към изграждане на хармонизиран и сякаш лишен от сериозността на човешката ограниченост свят, залагайки на безкомпромисна рационалност, която парадоксално в същото време се обвързва с детинския блян да се стремим към недостижимото. По този начин и двете идеи се включват в основата на редица практики за дисциплина на телата в образованието, спорта и воденето на война в късната модерност – един наратив за машини, тела и блянове... Приятно четене!

БЕЛЕЖКИ

[1] *Какво нещо е изработеното от човека, какво е изработеното от машината?* (Преводът е на автора на статията.) **Вж. Friess, P.** (1993). *Kunst und Maschine. 500 Jahre Maschinenlinien in Bild und Skulptur*. München: Deutscher Kunstverlag, S. 9.

[2] **Brun, J.** (1992). *Le rêve et la machine*. Paris: La Table Ronde, 31 – 2.

[3] Ibid.

[4] **Friess, P.** Op. cit. S. 9 – 10.

[5] **Olivová, V.** (1984). *Sports and Games in the Ancient World*. London: Bloomsbury Books, p. 8.

[6] Ibid., 8 – 9.

[7] **Вж. Freeman, W.** (1987). *Physical Education and Sport in a Changing Society*. New York: MACMILLAN и **Bancel, N. et al.** (2002). *Du guerrier à l'athlète*. Paris: PUF.

ЛИТЕРАТУРА

Bancel, N. et al. (2002). *Du guerrier à l'athlète*. Paris: PUF.

Brun, J. (1992). *Le rêve et la machine*. Paris: La Table Ronde.

Freeman, W. (1987). *Physical Education and Sport in a Changing Society*. New York: MACMILLAN.

Friess, P. (1993). *Kunst und Maschine. 500 Jahre Maschinenlinien in Bild und Skulptur*. München: Deutscher Kunstverlag.

Olivová, V. (1984). *Sports and Games in the Ancient World*. London: Bloomsbury Books.